

PŘÍDAVNÁ JMÉNA (ADJEKTIVA)

- Plnovýznamový ohebný slovní druh, pojmenovávají **vlastnosti osob, zvířat a neživých jevů konkrétních i abstraktních a některé druhy vztahů**.
- Ve větě se vyskytují ve funkci **přivlastku shodného** (*maminčina nová růže*) a **jmenné části přísudku** (*Petr je silný*). Někdy se vyskytují i ve funkci **doplňku** (*Odešel zklamaný*).
- Se substantivem, ke kterému se vztahují se shodují **v rodě, čísle i pádě**.
- Z hlediska významového se adjektiva dělí na:
  - **Kvalifikační** - vyjadřují jen **vlastnosti osob, zvířat a neživých jevů konkrétních i abstraktních** (*dobrý, malý, pilný, starý, vysoký* atd.), jsou obvykle neutvořená a většinou je lze stupňovat.
  - **Relační** –vyjadřují **kromě vlastností i vztah k další osobě, zvířeti, neživému jevu, ději nebo k jiné vlastnosti nebo okolnosti, od jejichž názvů jsou utvořena** (*studentský spolek, nesplnitelná podmínka, novější literatura* atd.). Většinou je nelze stupňovat, výjimkou je použití v přeneseném významu (*prkenná ohrada (nelze stupňovat) – jeho chování bylo stále prkennější (= strnulé, nepřirozené)*). K relačním adjektivům patří i adjektiva **přivlastňovací** (posesivní) – vyjadřují nejčastěji **vztah přivlastňování k základu, od něhož jsou utvořena** (*otcův přítel, matčina šála* atd.), ale i vztahy jiné (*babiččino stáří* atd.)

SKLOŇOVÁNÍ ADJEKTIV

Podle zakončení rozlišujeme **tři druhy** přídavných jmen:

- **tvrdá** – mají v 1. p. sg. tři koncovky pro tvary jednotlivých rodů: **-ý, -á, -é** (*mladý muž, mladá žena, mladé dítě*),
- **měkká** – mají v 1. p. sg. ve všech rodech stejnou koncovku: **-í** (*jarní vánek, jarní bouře, jarní počasí; ryzí, cizí*; odvozena od jmen zvířat: *rybí, včelí; nejrychlejší, měkkí*),
- **přivlastňovací** – tvoří se od podstatných jmen označujících osoby či zvířata (*otcův kabát, Martinův sešit, křečková miska*) nebo od vlastních jmen zvířat (*Alikův štěkot*) přivlastňovacími příponami:
  - **-ův** (*otcův kabát*), **-ova** (*otcova bota*), **-ovo** (*otcovo kolo*) od jmen rodu mužského,
  - **-in** (*matčín kabát*), **-ina** (*matčina bota*), **-ino** (*matčino dítě*) od jmen rodu ženského.

POZOR! Rozlišuj adjektiva přivlastňovací a substantiva:

$$\begin{matrix} 2 & & 1 & & 1 \\ \text{Karlovi bratři (čí?)} & \times & \text{ke Karlovi, o Karlovi} & & \text{(ke komu?, o kom?)} \end{matrix}$$

❖ ADJEKTIVA TVRDÁ

Vzor tvrdý **m l a d ý**

	rod mužský		střední		ženský
životný		neživotný			

sg.				
1. p.	mladý	mladý	mladé	mladá
4. p.	mladého	= 1. pádu	= 1. pádu	mladou
2. p.		mladého		mladé
3. p.		mladému		mladé
6. p.	(o)	mladém		mladé
7. p.		mladým		mladou
pl.				
1. p.	mladí	mladé	mladá	mladé
4. p.	mladé	= 1. pádu	= 1. pádu	= 1. pádu
2. p.			mladých	
3. p.			mladým	
6. p.		(o)	mladých	
7. p.			mladými	

❖ ADJEKTIVA MĚKKÁ

Vzor měkký **jarní**

		rod mužský		střední	ženský
	životný	neživotný			
sg.					
1. p.	jarní	jarní	jarní	jarní	jarní
4. p.	jarního	= 1. pádu	= 1. pádu	= 1. pádu	= 1. pádu
2. p.		jarního		jarní	jarní
2. p.		jarnímu		jarní	jarní
6. p.	(o)	jarním		jarní	jarní
7. p.		jarním		jarní	jarní
pl.					
1. p.		jarní			
4. p.		= 1. pádu			
2. p.		jarních			
3. p.		jarním			
6. p.	(o)	jarních			
7. p.		jarními			

❖ ADJEKTIVA PŘIVLASTŇOVACÍ

Skloňování přídavných jmen **přivlastňovacích** je stejné pro přídavná jména s příponou **-ův** (-ova, -ovo) i s příponou **-in**, (-ina, -ino), a to tvrdé:

Skloňují se takto:

		rod mužský		střední	ženský
	životný	neživotný			
sg.					
1. p.	otcův, matčín	otcův, matčín	otcovo, matčino	otcova, matčina	otcova, matčina

	(bratr)	(klobouk)	(slovo)	(kniha)
4. p.	otc ova , matč ina (bratra)	= 1.pádu	= 1.pádu	otc ovu , matč inu (knihu)
2. p.	otc ova , matč ina			otc ovy , matč iny
3. p.	otc ovu , matč inu			otc ově , matč ině
6. p.	(o) otc ově (- ovu), matč ině (- inu)			otc ově , matč ině
7. p.	otcov ým , matčin ým			otcov ou , matčin ou
pl.				
1. p.	otc ovi , matč ini (bratři)	otc ovy , matč iny (klobouky)	otc ova , matč ina (slova)	otc ovy , matč iny (knihy)
4. p.	otc ovy , matč iny (bratry)	= 1.pádu	= 1.pádu	= 1.pádu
2. p.		otcov ých , matčin ých (bratrech, ...)		
3. p.		otcov ým , matčin ým (bratrům, ...)		
6. p.	(o)	otcov ých , matčin ých (bratrech, ...)		
7. p.		otcov ými , matčin ými (bratry, ...)		

Přídavná jména přivlastňovací utvořená od jmen vlastních píšeme s velkým počátečním písmenem (*Tomášův pes, Tereziino kotě*).

Ostatní přídavná jména utvořená od jmen vlastních píšeme většinou s malým počátečním písmenem (*jihlavské okolí, brněnští hokejisté*).

V 1. a 5. p. množném čísle r. muž. živ. se u vzoru **mladý** některé souhlásky před koncovkou -í mění (*maličký – maličci, drahý – drazí, hluchý – hluší*).

❖ JMENNÉ TVARY ADJEKTIV

Některá adjektiva tvrdá mají v 1. p. (4. p.) také **tvary jmenné**:

	<i>rod mužský</i>	<i>rod ženský</i>	<i>rod střední</i>
1. p. č. j.	<i>zdráv (ten)</i>	<i>zdráva (ta)</i>	<i>zdrávo (to)</i>
1. p. č. mn.	<i>zdrávi (živ. -ti)</i>	<i>zdrávy (ty)</i>	<i>zdráva (ta)</i>
	<i>zdrávy (neživ. -ty)</i>		
4. p. č. mn.	<i>zdrávy (ty)</i>	např. <i>Viděl chlapce běhat bosy.</i>	

Používají se v **přísudku jmenném se sponou** (a v doplňku).

Např.: *Chlapci jsou zdraví. Dívky jsou zdravé. (Chlapec se cítil zdrav.)*

Přídavné jméno se shoduje v rodě (životnosti), čísle a pádě s řídicím podstatným jménem.

Přídavné jméno *rád* (*ráda, rádo, ...*) má pouze tvary jmenné.

ODVOZOVÁNÍ ADJEKTIV PŘÍPONAMI

❖ ODVOZOVÁNÍ OD SUBSTANTIV

- Nejčastější přípony adjektiv odvozených od substantiv jsou:

- **-ní** (*jarní, lesní, místní, slavnostní* atd.) – vyjadřují **různá určení na otázku který?**
- **-ný** (*pyšný, srdečný, železný, časný, bolestný* atd.) – označují **vlastnost v užším smyslu na otázku jaký?**, vyjadřují **zvláště jakost, hodnocení**
- **-ský, -cký** (*dětský, městský, vesnický* atd.) – používá se **při odvozování od substantiv označujících osoby podle zaměstnání, činitele** atd. (*zemědělský, zednický, učitelský* atd.), také **od jmen obecných nebo vlastních** (*dílenský, slévarenský, ostravský, brněnský* atd.)
- **-ový** (*kovový, světový, sborový, bojový* atd.) – vyjadřuje se **určení, z jaké látky co je**.
- **-í** – obecně se vyjadřuje **příslušnost zejména ke zvířeti** (*psí, rybí, králičí*), **méně už k osobě** (*dívčí* atd.)
- **-ův, -in** (*bratrův, matčin* atd.) – **přivlastňují jedinci, zpravidla jednotlivé osobě**, tvoří se od substantiv rodu mužského (*bratrův, otcův, synův, Janův* atd.) a od substantiv rodu ženského (*matčin, tetin, dceřin, Katčín* atd.)

POZOR! Přivlastňuje-li se něco **osobě nebo věci jako celému druhu**, bývá přídavné jméno vytvořeno zpravidla pomocí přípony **-ský** nebo **-í** nebo se použije **2. p. substantiva** – *mužský hlas* (každého muže) – *mužův hlas* (jednoho konkrétního muže), *dívčí tvář* (každé dívky) – *dívčina tvář* (jedné konkrétní dívky), *povinnosti ženy* (každé ženy) – *ženiny povinnosti* (jedné konkrétní ženy).

- Méně často se vyskytují přípony:
  - **-(n)atý** (*lesnatý, hornatý*)
  - **-itý, -ovitý** (*vejčitý, kopcovitý*)
  - **-avý, -ivý** (*děravý, červivý*)
  - **-ěný** (*olověný, drátěný*)

Takto odvozená adjektiva mají **význam hojnosti, podobnosti, původu** atd.

- Před příponami **-ní, -ný, -í** dochází k souhláskovým změnám **k,c →č** (*rok-roční, tanec-taneční*), **h** (a někdy **z**) **→ž** (*kniha-knižní, peníze-peněžní*), **ch→š** (*hroch-hroší, pycha-pyšný*), před **-í** také **r→ř** (*netopýr-netopýří*)

POZOR! Odvozování přídavných jmen příponou **-ský, -ští**

Tato přídavná jména se tvoří v jednotném čísle příponou **-ský** (*brodský házenkář*), v množném čísle má přípona pro rod muž. živ. (1. p.) podobu **-ští** (*brodští házenkáři*).

Při odvozování dochází mnohdy ke změnám v souhláskových skupinách:

- **zjednodušení:** končí-li kořen na :
  - s: Tunis – tuniský, tunišťi (nikde nejsou děv s vedle sebe),
  - c, -k: Humpolec – humpolecký, humpolečťi,
Řek – řecký, řečťi,
- **změny hlásek:**
  - g→ž:** Kongo – konžský, konžšťi,
  - h→ž:** Praha – pražský, pražšťi,
  - ch→š:** černoč – černošský, černoššťi.

Pište: *krkonošský – krkonoššťi, pařížský – pařížšťi, přeloučský – přeloučšťi,*

ale: *Hlinsko – hlinecký, hlinečťi, Brno – brněnský, brněňšťi;
Čechy, Čech, český, češťi.*

❖ ODVOZOVÁNÍ OD SLOVES

- **-cí** – takto utvořená adjektiva vyjadřují **účel** – např. *hrací (automat), prací (prostředek), oznamovací (věta)* atd. Tvoří se od kmene minulého zakončeného na krátkou souhlásku (*pra-l – prací, oznamova-l – oznamovací* atd.)
POZOR! Významově se liší od **adjektiv utvořených z přechodníku přítomného** – *hrající, peroucí, oznamující* – mají **význam dějový** – např. *peroucí žena – žena, která pere; hrající si dítě – dítě, které si hraje; bijící hodiny – hodiny, které právě odbíjejí* atd.
- Adjektiva utvořená **od přičestí činného a z přičestí trpného** (tvary činného a trpného rodu) – *znalý, umělý, trvalý, minulý; malovaný, pečený* atd. označují **vlastnosti jako výsledek děje vyjádřeného slovesem, ze kterého byla vytvořena** (*znalý – znát, minulý – minout, malovaný – malovat* atd.)
- **-vý (-avý, -ivý)** – vyjadřují **nachylnost k ději vyjádřenému základovým slovesem** (*klouzavý, hravý, tíživý* atd.)
- **-telný (-itelný)** – mají **význam možnosti** – např. *pochopitelný (význam) – význam, který může být pochopen; dokazatelný (výsledek) – výsledek, který může být dokázán; nevléčitelná (nemoc) – nemoc, která nemůže být vyléčena* atd.

❖ ODVOZOVÁNÍ OD ADJEKTIV

- Adjektiva se od jiných adjektiv odvozují pomocí přípon nebo předpon. Některé **přípony** vyjadřují **zmenšení nebo zvětšení základní vlastnosti** (*krátký – kratičký, měkký – měkoučký, dlouhý – dlouhatánský* atd.). **Předpony** zpravidla **zesilují nebo zeslabují základní význam adjektiva** (*krásný – překrásný, kyselý – nakyslý, bledý – pobledlý* atd.)

❖ ODVOZOVÁNÍ OD ADVERBIÍ

- Adjektiva jsou odvozována především **od adverbii místích a časových** pomocí přípony **-ní** (*dolní, horní, dnešní, letošní* atd.) a **-ejší (-ější)** (*dolejší, zdejší, tamější; tehdejší, zítřejší* atd.)

❖ ODVOZOVÁNÍ Z PŘEDLOŽKOVÝCH PÁDŮ

Např. *bezbarvý, bezcenný, bezesný, podzemní, postranní, předčasný, nadmořský, zahraniční* atd.

STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV

Některá přídavná jména mohou vyjadřovat trojí míru vlastnosti, můžeme je **stupňovat**.

1. stupeň	2. stupeň	3. stupeň
	-ější, -ejší, -ší, -í	nej + 2. stupeň
<i>krásný</i>	<i>krásn –ější</i>	<i>nej-krásnější</i>
<i>veselý</i>	<i>vesel –ejší</i>	<i>nej-veselejší</i>

<i>sladký</i>	<i>slad –ší</i>	<i>nej–sladší</i>
<i>tichý</i>	<i>tiš –ší</i>	<i>nej–tišší</i>
<i>měkký</i>	<i>měkč –í</i>	<i>nej–měkčí</i>

Nepravidelné stupňování: *dobry – lepší*   *zly, špatny – horší*
    velký – větší   *malý – menší.*

K stupňování:

- *prudký – prudší* (po t, d je **-ší**, kromě *břitč –í*)
- změna hlásek: *suchý – sušší, drahý – dražší, mělký – mělčí,*
- někde dvojí tvary: *hebký – hebčí, hebčejší,*
- *rozumný – rozumnější* (řídíme se 1. stupněm)
- rozlišuj: *nejjasnější – nejasnější (nejasný)*
- přídavná jména 2. a 3. stupně jsou přídavná jména měkká (vzor *jarní*)
- Větší nebo menší míru vlastnosti můžeme vyjadřovat také pomocí příslovcí, např.: *velmi krásný, málo zdvořilý.*